

บทที่ ๕

สรุปการวิจัยและขอเสนอแนะ

ขอสรุป

วิทยานิพนธ์เรื่อง "การประยุกต์พุทธธรรมในการบริหารการศึกษาคำนุคกลาง" ใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนาที่ใกล้เคียงกับวิธีการแก้ปัญหา

๑. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๑ เพื่อชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบางประการใช้ในการบริหารการศึกษาคำนุคกลางได้เป็นอย่างดี
- ๑.๒ เพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสำหรับใช้เป็นรากฐานของการบริหารการศึกษาคำนุคกลาง

๒. สมมติฐานของการวิจัย

- ๒.๑ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาบางประการอาจนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาการบริหารการศึกษาคำนุคกลางได้จริง
- ๒.๒ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาบางประการอาจใช้เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการบริหารการศึกษาคำนุคกลางให้ประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้ว่าหลักธรรม ๑๐ ประการคือ สติ สัมปชัญญะ หิริ โอตตปปะพรหมวิหาร ๔ สัมปรัสนธรรม ๓ สังคหวัตถุ ๔ ขันติ โสรัจจะ ปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ เวสัชชกรณธรรม และมรรค ๘ อาจนำไปประยุกต์ใช้ตามนัยของสมมติฐาน ๒ ข้างต้นใน ๓ กรณีต่อไปนี้คือ

- ก. กรณีผู้บริหารปกครองตนเอง ใช้สติ สัมปชัญญะ และหิริ โอตตปปะ
- ข. กรณีผู้บริหารปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา ใช้พรหมวิหาร ๔ สัมปรัสนธรรม ๓ และสังคหวัตถุ ๔
- ค. กรณีผู้บริหารเสริมสร้างสัมพันธภาพกับผู้ใต้บังคับบัญชา ใช้ ขันติ โสรัจจะ ปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ เวสัชชกรณธรรมและมรรค ๘

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

๓.๑ กำหนดปัญหาอันเนื่องมาจากผู้บริหารการศึกษาและครูรวมงานให้ชัดเจน เช่น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การบริหารบุคคลากรล้มเหลว คือ ผู้บริหารถือความเห็นและการตัดสินใจของตนเองเป็นใหญ่

๓.๒ หยิบยกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบางประการมาอธิบายเพื่อชี้ให้เห็นว่าอาจจะใช้ในการบริหารการศึกษาดนุคคลากรอย่างไรได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เช่น สติ สัมปชัญญะ ซึ่งเป็น ๑ ใน ๑๐ หัวข้อธรรมที่ปรากฏในสมมุติฐานข้างต้น

๓.๓ แสดงตัวอย่างบางประการในการบริหารบุคคลากรที่ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเขาแก้ปัญหาได้สำเร็จ เช่น กรณีผู้โตม้งคัมภีร์ชาปฏิบัติหน้าที่เกือบถึงขั้นหย่อนสมรรถภาพ ผู้บริหารแก้ได้สำเร็จโดยใช้หลักธรรมเหล่านี้ คือ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ สัมปรีตธรรม ๗ ขันติ อิทธิบาท ๔ อริยสัจ ๔ โสคติปะระ อคติ ๔ และสติ สัมปชัญญะ (ดูขั้นตอนของการใช้หลักธรรมแก้ปัญหาในบทที่ ๓)

๓.๔ เสนอความรู้เกี่ยวกับการบริหารบุคคลากรเพื่อเปรียบเทียบกับหลักธรรมตามที่กล่าวถึงในข้อ ๓.๒ เพื่อจะดูว่าใกล้เคียงกันเพียงใด เช่น สติ สัมปชัญญะ ใกล้เคียงกับการเป็นผู้นำ

๓.๕ สรุปให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาใช้ได้จริงและควรจะศึกษาถึงหลักธรรมบางประการควบคู่กันไปกับการศึกษาวิชาการบริหารงานบุคคลแผนใหม่

ในการค้นคว้าสอบถาม ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างประชากร ๒ กลุ่มคือกลุ่มผู้บริหารการศึกษาประกอบด้วยครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้อำนวยการวิทยาลัย ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และศึกษาธิการอำเภอ ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการเขต และกลุ่มผู้ประกอบถวายพระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายบริหาร, ผู้ทรงคุณวุฒิคณะพระพุทธศาสนา, นักบริหารการศึกษาและนักวิชาการด้านบริหารการศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่างชนิดมีความมุ่งหมาย Purposive sample โดยการคัดเลือกจากประชากรที่เป็นกลุ่มอยู่แล้วใน ๔ ภาครวม ๑๓ จังหวัด ได้กลุ่มผู้บริหารจำนวน ๑๐๐ ท่าน และกลุ่มผู้จำนวน ๒๕ ท่าน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างชนิดมีความมุ่งหมาย (Purposive Sampling) ตามเงื่อนไขที่กำหนดคือ กลุ่มผู้บริหารต่องาน ข้าราชการครู ๒๕%

เป็นวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี ๑๕% และวุฒิปริญญาตรีขึ้นไป ๕๐% , ข้าราชการผู้ดำรงตำแหน่ง
 ศึกษาธิการอำเภอจนถึงศึกษาธิการเขต ๓๕% เป็นวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี ๑๐% และวุฒิปริญญา
 ตรีขึ้นไป ๒๕% ; กลุ่มครูฝ่ายพระสงฆ์หรือครูผู้ช่วยฝ่ายบริหารกับครูผู้ช่วยด้านพระพุทธ
 ศาสนา ๖๐% และฝ่ายนักบริหารการศึกษาหรือนักวิชาการด้านบริหารการศึกษา ๔๐% และของ
 การวุฒิต่ำกว่าเปรียญธรรม ๔ ประโยคหรือวุฒิต่ำกว่าปริญญาโท ๒๐% , วุฒิปเปรียญธรรม ๔
 ประโยคหรือวุฒิปริญญาโทขึ้นไป ๔๐% ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพสูงและเหมาะสมกับ
 หัวข้อวิทยานิพนธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม ๒ ชุด แต่ละชุดประกอบด้วย ๒
 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นการสำรวจความคิดเห็นกับลักษณะที่เปิดคำถามให้ตอบอย่างเสรี ใช้
 แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากร ๒ กลุ่ม ได้รับความร่วมมือ ๑๐๐% ทั้งสองกลุ่มได้ขอ
 มุขชนิดที่เป็นความเห็น, เป็นประสบการณ์, เป็นหลักสูตรและหลักการบริหารงานบุคคลแผน
 ใหม่ใกล้เคียงและตรงกับเกณฑ์ของการใช้ข้อมูลเพื่อการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยประมวลได้ดังนี้

๑. การแก้ปัญหาการบริหารบุคคลากร จำเป็นต้องใช้หลักบริหารงานบุคคล พุทธธรรม
 และประสบการณ์ในเชิงประยุกต์

๒. หลักบริหารงานบุคคลแผนใหม่ที่เป็นผลของการวิจัยโดยตรงมี ๑๐ ข้อ

๒.๑ การบริหารงานบุคคลต้องใช้การตั้งใจ

๒.๒ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีเพื่อส่งเสริมสร้างขวัญในการปฏิบัติงาน

ให้แกบุคคลากร

๒.๓ ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำจิตใจให้มีการวางแผนบริหารงานบุคคล

๒.๔ ผู้บริหารต้องกำหนดแนวปฏิบัติในการบริหารบุคคลากรที่ดีและใช้อย่างเหมาะสม

๒.๕ ผู้บริหารควรคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับปัญหาการบริหารบุคคลากรที่อาจประสบ

๒.๖ ผู้บริหารควรพิจารณาทางปฏิบัติในการดำเนินการแก้ปัญหาการบริหารบุคลากรไว้หลาย ๆ วิธีและเลือกใช้วิธีที่ดีที่สุดที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหา ตัวบุคคลและสถานการณ์

๒.๗ ผู้บริหารควรประมวลสาเหตุสำคัญที่ทำให้บริหารบุคลากรล้มเหลว

๒.๘ ผู้บริหารควรศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้การบริหารบุคลากรประสบความสำเร็จ

๒.๙ ผู้บริหารควรศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้ตนเองมีความผิด

๒.๑๐ ผู้บริหารควรคำนึงถึงความผิดตัวอย่างของผู้บริหารอื่น

๓. สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย

๓.๑ การประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานบุคคลแผนใหม่และพุทธธรรมร่วมกับประสบการณ์ของผู้บริหาร ทำให้การบริหารบุคลากรประสบความสำเร็จ กล่าวคือ

๓.๑.๑ ผู้บริหาร ๕๓% เห็นด้วยกับการใช้พุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารบุคลากร

๓.๑.๒ ผู้บริหาร ๕๗% เห็นด้วยว่าพุทธธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้การบริหารบุคลากรประสบความสำเร็จจริง

๓.๒ การบริหารจิตโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตมีสมรรถภาพสูงเป็นปัจจัยสำคัญทำให้การบริหารบุคลากรประสบความสำเร็จจริง คือ ผู้บริหาร ๕๔% เห็นด้วย

๔. ผลการวิจัยตรงกับสมมุติฐาน คือ หลักธรรม ๑๐ ประการ : สติ สัมปชัญญะ, หิริ โอตตัมปะ, พรหมวิหาร ๔, สัมปรีตธรรม ๗, สังคหวัตถุ ๔, ขันติ โสรัจจะ, ปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, เวสาร์ชกรณธรรมและมรรค ๘ ใช้แก้ปัญหาการบริหารบุคลากรและใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการบริหารบุคลากรได้แน่นอน

๕. ประสบการณ์ของผู้บริหารที่ใช้หลักธรรมแก้ปัญหาการบริหารบุคลากรได้สำเร็จ มี ๒๗ ประการจากผู้บริหาร ๗๖%

๖. ผู้บริหาร ๔๔% ระบุหัวข้อธรรมเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาด้านบุคลากรสำหรับให้ผู้บริหารใช้เป็นแนวคณควาศึกษาต่อไปรวม ๓๐ หัวข้อ

๗. ผู้บริหาร ๘๒% เสนอแนวคิดในการใช้หลักธรรมและหลักการบริหารงานบุคคลแผนใหม่เพื่อแก้ปัญหาการบริหารบุคลากรรวม ๔๖ ตัวอย่าง

ข้อเสนอแนะที่เสริมผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยที่ช่วยเสริมให้ผลการวิจัยมีคุณค่ายิ่งขึ้น เพื่อหวังผลให้ผู้บริหารมีคุณภาพสูงเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาการศึกษาของชาติ จึงประมวลข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะผู้บริหารตามนัยของผลการวิจัยโดยตรง

๑.๑ ผู้บริหารทั้งหลายควรพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทั้ง ๑๐ ข้อให้ชัดเจน เช่น สติ สัมปจิตธรรม ๘ และอิทธิบาท ๔

๑.๒ เมื่อศึกษาเข้าใจดีแล้วผู้บริหารทั้งหลายควรพยายามใช้หลักธรรมแก้ปัญหาการบริหารบุคลากรและใช้เป็นแนวทางในการบริหารการศึกษาด้านบุคลากรโดยศึกษาตัวอย่างที่ปรากฏในผลการวิจัยประกอบการพิจารณา

๑.๓ ผู้บริหารทั้งหลายควรพยายามป้องกันตัวเองไม่ให้ประกรกรมชั่ววูโดยงคใช้อำนาจในทางที่ผิด และไม่ดำเนินชีวิตราชการด้วยความประมาทโดยศึกษาจากตัวอย่างแนวคิดของผู้ประกอบแนวปฏิบัติดังปรากฏในผลการวิจัย ในบทที่ ๓

๒. ข้อเสนอแนะทั่วไปที่อาจจะเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร

๒.๑ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการวางแผนงานบุคคลโดยให้คณะครู อาจารย์มีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารบุคลากร โดยนำแนวคิดที่ส่งขปกครองสงขในระบบสังขสภามาพิจารณาประยุกต์ใช้กับสภาครูหรือสภาคณาจารย์เพื่อวางแผนบริหารบุคลากรให้เหมาะสม

๒.๒ ผู้บริหารควรใช้ใจที่เป็นกลางประเมินผลการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารของตนเองโดยอาศัย เกณฑต่อไปนี้

๒.๒.๑ การใช้หลักธรรมปกครองตนเอง หลักธรรมที่ใช้ปกครองผู้ใต้อยัคคัมบัญชาและหลักธรรมที่ใช้ เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารกับผูรวมงาน

๒.๒.๒ การยึดหลักราชการ หลักการบริหารการศึกษา หลักการบริหารงานบุคคลแผนใหม่ และหลักประสบการณ์

๒.๒.๓ การรู้จักประยุกต์หลักราชการ หลักการบริหารการศึกษา หลักการบริหารงานบุคคลแผนใหม่ หลักประสบการณ์และหลักธรรมให้ผสมผสานกัน

๒.๒.๔ การปฏิบัติภารกิจของผู้บริหารใต้ครบถ้วนและด้วยความรับผิดชอบสูง

๒.๒.๕ การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ วินัย คำสั่ง และแนวทางปฏิบัติที่ทางราชการกำหนดให้ผู้บริหารถือปฏิบัติ

๒.๒.๖ การมีอุดมคติเป็นหลักประจำใจ

๒.๒.๗ การอุทิศเวลาให้แก่ราชการ

๒.๒.๘ ความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

๒.๒.๘ การมีอารมณ์ขันและอารมณ์มั่นคง

๒.๒.๑๐ การเป็นนักวางแผนและการนำให้มีการปฏิบัติจริงตามแผน

๒.๒.๑๑ การเป็นนักคนควาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ทันสมัย

๒.๒.๑๒ การรู้จักปลุกใจตนเอง เตือนตนเองและกระเสริมสร้างกำลังใจ

๒.๒.๑๓ การปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์

๒.๒.๑๔ การแสดงตนเป็นนักวิชาการโดยการสอนในโอกาสอันควร

๒.๒.๑๕ การแสดงพฤติกรรมแบบอย่างในฐานะผู้นำที่ดี

๒.๒.๑๖ การให้ความสนใจในกระบวนการจูงใจและหลักการแนะแนว

๒.๒.๑๗ การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ร่วมงานอย่างเต็มที่และโดยทั่วถึง

๒.๒.๑๘ การบำรุ้งขวัญบุคลากรโดยให้ความยุติธรรมแก่ผู้ร่วมงานทุกคนและในทุกกรณี

๒.๒.๑๘ การสังเกตติดตามการแสดงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ร่วมงาน

ที่มีต่อตน

๒.๒.๒๐ การวิเคราะห์และวิจัยผลการปฏิบัติหน้าที่ของคนที่โดยเป็น
ทางการและไม่เป็นทางการ

๒.๑ ผู้บริหารควรปฏิบัติหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นศึกษานิเทศก์ฝ่ายบริหารประจำ
สถานศึกษา และประสานงานกับศึกษานิเทศก์ฝ่ายบริหารของกรมฯ

... ศึกษานิเทศก์จำเป็นต้องใช้เหตุผลสำหรับการตั้งวัตถุประสงค์ต่าง ๆ
เพื่อกลุ่ม, และเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการที่สำคัญ ๆ ที่นำไปสู่วัตถุประสงค์
เหล่านั้น ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติหน้าที่เช่นนี้โดยการวางแผน

ศึกษานิเทศก์ก็ยังคงแสดงความสามารถอย่างอื่น ๆ อีก ศึกษานิเทศก์
ต้องการสร้างความสามัคคีในกลุ่มผู้ทำงานและสามารถช่วยเหลือในเรื่องนี้ได้โดยการ
พัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากร^๑

๒.๔ ผู้บริหารควรได้รับโอกาสในการฝึกอบรมเพิ่มเติมในสิ่งที่เป็นประโยชน์
แก่การปฏิบัติหน้าที่ผู้นำและความสำเร็จของหน่วยงาน "ความมุ่งหมายที่แท้จริงของการ
ฝึกหัดอบรมก็คือเพื่อให้เป็นเหตุของความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ในหน้าที่
การงานและจุดหมายปลายทางก็เพื่อพิสูจน์ประสิทธิผลขององค์การ"^๒

๒.๕ ผู้บริหารควรปรับปรุงถ้าไม่มีทัศนคติว่าตนเองดีพร้อมปราศจากข้อบกพร่อง
เพื่อจะได้ปฏิบัติเฉพาะในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม

๒.๖ ผู้บริหารควรเห็นความสำคัญของกระบวนการติดต่อสื่อสารและใช้กระบวนการ
นี้ให้เป็นประโยชน์แก่งานให้มากที่สุด "กระบวนการการติดต่อสื่อสารประกอบ
ด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ (๑) ผู้ส่ง, (๒) เครื่องมือที่ใช้เป็นสื่อกลางสื่อกลาง,

¹ Bruce Yuill, Supervision Principles and Techniques (Sydney: West
Publishing Corporation, 1967), P. 17.

² Dale S. Beach, Personnel: The Management of People at Work
(London: The Macmillan Co., 1971), P. 400.

และ (๓) ผู้รับ" ๓

๒.๓ ผู้บริหารควรคำนึงถึงลักษณะของระเบียบที่ดีเพื่อใช้เป็นสื่อความหมายสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างบุคลากรภายในหน่วยงาน "ระเบียบเป็นเครื่องมือพื้นฐานของการปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติงาน" ๔

ผู้บริหารจึงควรปฏิบัติตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีของครูพ.ศ. ๒๕๐๖ เช่นเดียวกับข้าราชการครูโดยทั่วไปด้วยเพื่อบริหารระเบียบเป็นอุปสรรคของการปฏิบัติงานร่วมกัน

๒.๔ ผู้บริหารควรปฏิบัติตามหลักราชการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างจริงจังและโดยสม่ำเสมอ

๒.๕ ผู้บริหารควรรักษาหลักธรรมเพิ่มเติมตามสมควรโดยเลือกจากหลักธรรม ๓๐ ประการ ที่ผู้เสนอให้ใช้สมทบกับหลักธรรม ๑๐ ประการ ดังปรากฏในผลการวิจัย, ควรศึกษาคำหลักบริหารการศึกษาและหลักบริหารงานบุคคลแผนใหม่, และควรประมวลประสบการณ์ด้านการบริหารไว้เป็นหมวดหมู่

๒.๑๐ ผู้บริหารควรอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องมือสร้างคุณภาพของคนตั้งแต่ช่วยนักเรียนเพื่อให้เป็นมนุษยชนผู้ใฝ่สูง

๒.๑๑ ผู้บริหารควรแสดงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงด้วยการเข้าถึงโดยปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อให้เป็นแบบอย่างและโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ร่วมงานรวมทั้งนักเรียนนักศึกษาศรัทธาปฏิบัติตาม

๒.๑๒ ผู้บริหารควรแสดงธรรมนิเทศ คือจำแนกแจกแจงแสดงธรรมแก่ผู้ร่วมงานนักเรียนนักศึกษาอยู่เสมอ

³Edwin B. Flippo, Principles of Personnel Management

(New York: McGraw-Hill Book, Co., Inc., 1966), P.409.

⁴Flippo, op. cit., P.68.

๒.๑๓ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำให้เกิดกระบวนการปฏิบัติธรรม (จากชั้นงายไปสูงขึ้นตามลำดับ) ในสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมภาณี ปัญญา โดยผู้บริหารเป็นผู้นำครูอาจารย์และนักเรียนนักศึกษาให้ระพฤติทางกายวาจาให้เรียบร้อย (ศีล) ให้ตั้งใจไว้ถูกต้องโดยแน่วแน่มั่นคง (สมภาณี) และพยายามให้มีความรอบรู้สิ่งที่ควรรู้ (ปัญญา)

๒.๑๔ ผู้บริหารควรหมั่นบริหารจิตโดย "ทำจิตให้เป็นสมภาณีแน่วแน่มั่นคงในกิจที่จะทำอันเป็นหน้าที่หรือเป็นงานที่ควรทำของตน และอบรมปัญญาให้เข้าถึงความจริงที่จะไม่ถูกหลอกหลวงให้หลงเข้าใจผิดในเรื่องทั้งปวง" ๕

๒.๑๕ ผู้บริหารควรเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม "คำสั่งสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้น เป็นความจริงตลอดไป ความดีนั้นเกิดขึ้นในใจของคน และมีผลทำให้ใจเป็นสุข และมีกำลังใจที่จะทำความดีต่อไป" ๖

๒.๑๖ ผู้บริหารควรดำเนินชีวิตโดยรู้เท่าทันโลภธรรม ๔ ลกอบายมุข ละละอกติ ๔ และประกอบทศพิธราชธรรมเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท

๒.๑๗ ผู้บริหารควรพยายามศึกษาอริยสัจ ๔ ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๒.๑๘ ผู้บริหารควรเจริญมรณสติ "การเจริญมรณสติ หรือการมีสติระลึกถึงความตายอยู่เสมอ เป็นหนทางเลิศหนทางหนึ่งที่จะยกจิตให้สูงขึ้นได้" ๗

๓. ข้อเสนอแนะรัฐบาล

๓.๑ รัฐบาลควรพิจารณาจัดตั้งสถาบันหรือหน่วยงานอิสระระดับชาติ ให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานการบริหารการศึกษาด้านบุคคลากร เพื่อให้แนวบริหารเป็นไปในลักษณะเดียวกันโดยเน้นพุทธธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหาร

๕ สมเด็จพระญาณสังวร เรื่องเดิม, หน้า ๑๒

๖ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว," มหาราชประชาณมิต

(พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, ๒๕๑๒), หน้า ๓๕

๗ สมเด็จพระญาณสังวร เรื่องเดิม, หน้า ๒๗๕.

บุคลากร และให้มีหน้าที่จัดอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านการบริหารงานบุคคลแก่ผู้บริหารในลักษณะ retrain หรือ inservice training

๓.๒ รัฐบาลควรตั้งโรงเรียนผู้บริหารการศึกษาขึ้น เพื่อให้ผลิตผู้บริหารระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะ และประสานกับสถาบันผลิตผู้บริหารที่ดำเนินการผลิตอยู่แล้วในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ผู้บริหารที่มีคุณภาพสูงในเชิงของคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเพิ่มหลักสูตร ๑๐ ประการ ซึ่งเป็นผลของการวิจัยไว้ในหลักสูตรการฝึกอบรมด้วย

๓.๓ รัฐบาลควรตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติใช้เป็นแม่บทของการจัดการศึกษาของชาติ และในพระราชบัญญัตินี้ควรจะแทรกพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษาคำนุคลากไว้ให้สมควรว่าด้วยบุคลากรให้เด่นชัด

๔. ข้อเสนอแนะฝ่ายส่งเสริมการบริหารการศึกษา

๔.๑ สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทยควรหยิบยกเรื่องพุทธธรรมกับการบริหารการศึกษาคำนุคลากรขึ้นเป็นหัวข้อสัมมนา

๔.๒ สมาคมที่เกี่ยวข้องและมีนโยบายส่งเสริมการบริหารการศึกษ ควรวางแผนส่งเสริมการบริหารการศึกษาด้านวิชาการและกิจกรรมเช่น จัดพิมพ์วารสารตลอดจนตำรา เพื่อให้ผู้บริหารทั้งในส่วนภูมิภาคและส่วนกลางได้รับประโยชน์ให้มากที่สุด ให้ความร่วมมือกับส่วนราชการที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารบุคลากรทุกระดับเกี่ยวกับการฝึกอบรม การประชุม การสัมมนา และการจัดรายการเดินทางเพื่อดำเนินงานด้านการบริหารการศึกษา

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ที่ควรที่จะเขียนในขั้นต่อไปเช่น

๑. การประยุกต์พุทธธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใต้บังคับบัญชา
๒. การประยุกต์พุทธธรรมในการบริหารการศึกษาด้านวิชาการ

ประโยชน์ในทางประยูคต์ของผลวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางประยูคต์หลายประการ คือ

๑. ผู้บริหารอาจใช้ผลการวิจัยไปประยูคต์ในการบริหารชีวิตของตนเองให้ก้าวหน้ามีความสุขอย่างแท้จริงทั้งชีวิตราชการและชีวิตส่วนตัว
๒. ผู้บริหารที่อยู่นอกวงการศึกษา อาจนำผลการวิจัยไปประยูคต์ใช้ให้เหมาะกับลักษณะงาน ประเภทของบุคลากรและสถานการณ์ภายในหน่วยงาน ให้งานบรรลุประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพ
๓. ผู้อ่านทั่วไปอาจจะได้รับความรู้ความเข้าใจในชีวิตของตนเองดีขึ้น โดยใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย